

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

PROGRAM

USPOSABLJANJE ZA ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST

MOJ KORAK (UŽU-MK)

(predlog)

Ljubljana, 2011

Besedilo prenovljenega programa je bilo sprejeto na XX. seji Strokovnega sveta Republike Slovenije za izobraževanje odraslih, ki je bila XX. XX. 2012. Program je oblikovan in prenovljen na Andragoškem centru Slovenije. Vsaka uporaba besedila programa ali posameznih delov besedila je dovoljena le z vednostjo in s pisnim soglasjem sestavljavcev programa.

Leto nastanka programa: 2005

Leto zadnje revizije programa: 2011

Jezikovni pregled: nelektorirano besedilo

KAZALO

1. SPLOŠNI DEL	4
1.1 IME PROGRAMA.....	4
1.2 UTEMELJENOST	4
1.2.1 Rezultati raziskav in pretekle izkušnje z izvajanjem programov UŽU	4
1.2.2 Nacionalna evalvacija UŽU 2009 – 2011	5
1.2.3 Temeljne zmožnosti za vseživljenjsko učenje.....	7
1.2.4 Temeljne zmožnosti za življenjsko uspešnost	9
1.2.5 Povezanost programa z drugimi javno veljavnimi programi	11
1.3 CILJNA SKUPINA	12
1.3.1 Značilnosti ciljne skupine	12
1.4 CILJI IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA	13
1.5 TRAJANJE PROGRAMA	15
1.6 POGOJI ZA VPIS, NAPREDOVANJE IN DOKONČANJE PROGRAMA	15
1.6.1. Vpis.....	15
1.6.2. Napredovanje	15
1.6.3. Dokončanje programa	15
2. POSEBNI DEL.....	17
2.1 ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA	17
2.1.1 Priporočeno število udeležencev	17
2.1.2 Časovna razporeditev	17
2.1.3 Zagotavljanje pogojev za izvedbo programa in priprava izvedbenega kurikulumu	17
2.1.4 Osební izobraževalni načrt	17
2.1.5 Zbima mapa učnih dosežkov	17
2.1.6. Vključevanje udeležencev v program	17
2.1.7. Podpora odraslim na izobraževalni poti.....	18
2.2 KATALOG ZNANJA	19
2.2.1 Standardi znanja.....	19
2.2.2 Vsebine programa	32
2.2.3 Didaktično-metodična navodila za izpeljavo programa	33
2.2.4 Učno gradivo.....	36
2.2.5 Posebno znanje izvajalcev programa	36
2.2.6 Javna veljavnost programa	36
2.2.7 Sestavljavci programa	36
3. PRILOGA.....	37

3.1 Zbirna mapa udeleženca.....	37
3.2 Evalvacija programa.....	38

1. SPLOŠNI DEL

1.1 IME PROGRAMA

Ime izobraževalnega programa je Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Moj korak, s kratico UŽU-MK.

1.2 UTEMELJENOST

1.2.1 Rezultati raziskav in pretekle izkušnje z izvajanjem programov UŽU

a) Izsledki nacionalne raziskave pismenosti

Program Moj korak je eden izmed programov za razvoj temeljnih zmožnosti odraslih v Sloveniji, ki so nastali po letu 2000, in sicer po objavi izsledkov nacionalne raziskave pismenosti (Možina, 2011, str. 29). Nacionalna raziskava pismenosti je razkrila, katere so najranljivejše in najštevilčnejše skupine ljudi z neustrezno ravni pismenosti. Raziskovalci področja so med letoma 2001 in 2006 izpeljali manjše raziskave, ki so pokazale, kakšne so izobraževalne potrebe posameznih ciljnih skupin ter njihove možnosti in priložnosti za izobraževanje v okolju, kjer živijo. Ugotavljalo se je, kakšne so njihove pisne prakse ter možnosti za razvoj in ohranjanje pismenosti. Na podlagi teh raziskav ter ob upoštevanju nekaterih izkušenj pri izvajanju programov UŽU v devetdesetih letih se je postopoma začela razvijati paleta javnoveljavnih programov za razvoj pismenosti odraslih, med njimi program Moj korak. Ob programu za ciljno skupino je bil oblikovan tudi program usposabljanja strokovnih delavcev, t. i. Temeljno usposabljanje učiteljev za izvajanje programov UŽU, ki ga vsa ta leta vodi in izvaja Andragoški center Slovenije.

Ugotovitve mednarodne raziskave o pismenosti so pokazale, da zelo zaostajamo za drugimi razvitimi državami v Evropi in drugje v svetu; 77 odstotkov odraslih med 16. in 65. letom ne dosega ravni pismenosti, ki je potrebna za primerno vključevanje v sodobno družbo, zaznamovano z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo.

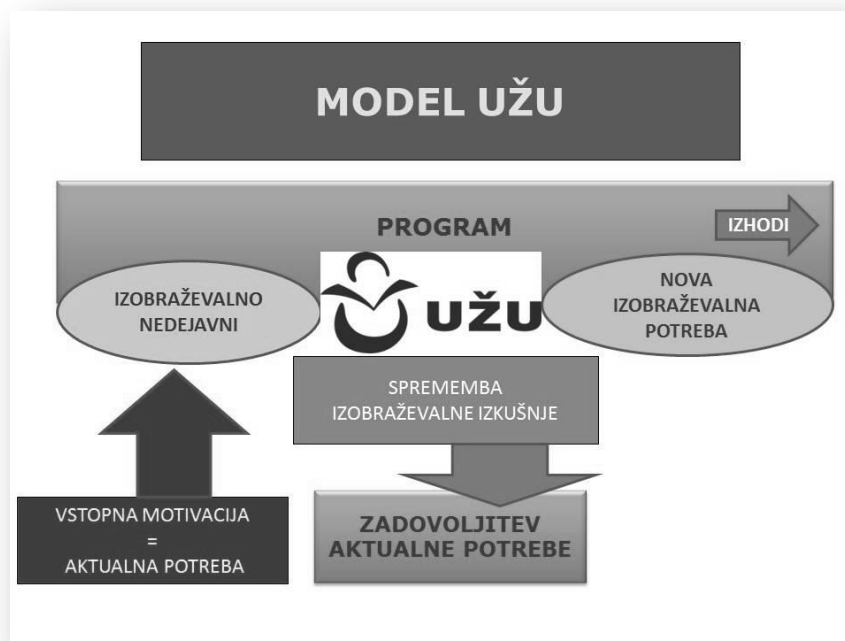
Podrobnejša analiza podatkov mednarodne raziskave pismenosti odraslih s samo-identificiranimi motnjami učenja v primerjavi z ostalo populacijo mladih in odraslih brez motenj kaže, da so bili dosežki odraslih s samo-identificiranimi motnjami učenja pomembno nižji na vseh treh vrstah pismenosti (besedilna, dokumentacijska in računska). V tej populaciji le 7,8 odstotka odraslih dosega 3. ali višjo raven pismenosti, ki ustreza potrebam današnjega časa. Posledično so bili nižji tudi njihovi izobrazbeni dosežki in zaposlitveni položaj (Svetovalni center, Raziskovalno poročilo Specifične motnje učenja in pismenost pri mladostnikih in odraslih, 2004).

Odraslim osebam s posebnimi potrebami, ki bi potrebovale posebej zanje pripravljene programe splošnega in/ali temeljnega izobraževanja ter usposabljanje za nekatere temeljne veščine, je navadno na voljo zelo skromna ponudba izobraževalnih programov. Položaj izobraževanja odraslih oseb s posebnimi potrebami označuje »dvojna marginaliziranost« (Jelenc, 2000): prvič zaradi zapostavljenega položaja izobraževanja odraslih v primerjavi z izobraževanjem otrok in mladine, drugič zato, ker je ves čas veljalo, da se skrb družbe pri osebah s posebnimi potrebami konča z osnovnim šolanjem in temeljnim poklicnim usposabljanjem (Jelenc, 2000).

b) Izobraževalni model za razvoj pismenosti odraslih

Model temelji na izobraževalnih potrebah in interesih posamezne ciljne skupine in daje pozitivne učinke pri izobraževanju najranljivejših skupin odraslih. Programi so različni zato, ker ponujajo z vidika programske zasnove UŽU različne učne priložnosti. Slovenski model programov UŽU je inovativen v evropskem prostoru.

Slika: Model izobraževalnih programov UŽU

Za vključitev ustreznih pripadnikov ranljive skupine v program je ključna t.i. vstopna motivacija. Ta v programih UŽU še posebej izhaja iz aktualne potrebe posameznika. Program Moj korak je oblikovan tako, da naj bi se vanj vključevale osebe, ki v vsakdanjih življenjskih situacijah potrebujejo pomoč za doseganje večje samostojnosti in socialne vključenosti, za bolj samostojno in bolj kakovostno življenje pa potrebujejo tudi boljše razvite temeljnih zmožnosti. Njihova skupna značilnost je, da imajo več ovir pri vključevanju v izobraževanje. Vstop v program jim bo prinesel ključno spremembo – pozitivnejšo izobraževalno izkušnjo, ki jim omogoči večjo motiviranost in aktivnost v življenju na sploh. Novo pridobljeno znanje je uporabno v vsakdanjem življenju.

1.2.2 Nacionalna evalvacija UŽU 2009 – 2011

a) Nacionalna evalvacija javno veljavnih programov

Nacionalna evalvacija programa UŽU-MK je pokazala, da je program ustrezno zasnovan (Javrh, 2011). Po oceni učiteljev v programu UŽU-MK so bila glavna pričakovanja dosedanjih udeležencev: druženje in učenje novega. Kot najpogostejše individualne cilje udeležencev učitelji vidijo podobno: na primer druženje, nova znanja, delo z materialom, pripovedovanje, raba IKT, nova znanja, spoznavanje novih vsebin, zabava, učenje preko kreativnih metod, dvig samozvesti, večja samostojnost, urjenje socialnih veščin, navajanje na samovrednotenje in ocenjevanje drugih, krajšanje časa, zaposlitev, osvežitev znanj, orientacija, komunikacijske spretnosti, pokazati svoje zmožnosti, ureditev družinskih in bivanjskih razmer, pridobiti mnenje o sebi ter branje in pisanje.

Evalvacija je potrdila predpostavko snovalcev programa, da osebe s posebnimi potrebami praviloma potrebujejo več znanja in veščin za večjo samostojnost, boljšo vključenost in kakovost življenja. Specifičnost programa UŽU-MK je tudi ta, da večini udeležencem v programu manjka znanja s področja branja, pisanja, računanja, strategij učenja in obvladovanje IKT tehnologij, torej na vseh področjih temeljnih zmožnosti (Javrh, 2011). Dolžina programa se je po mnenju učiteljev izkazala kot ustrezna, tretjina učiteljev je predlagala tudi razmislek o podaljšanju programa UŽU-MK, oziroma razpotegnitev izvedbe obstoječega programa skozi leto.

Program UŽU-MK je glede na rezultate nacionalne evalvacije vsebinsko dobro zasnovan, več pa je potrebo storiti za organiziranje prevoza udeležencev, dvig motivacije in izgubo njihovega 'strahu pred novim'.

b) Najbolj opazni učinki za udeležence po končanem programu

Nacionalna evalvacija je pokazala nekaj zakonitosti, ki veljajo za vse programe UŽU, čeprav so si tako glede na ciljne skupine kot tudi glede na opredeljene kratkoročne cilje različni. Programi nedvomno izboljšujejo pismenost odraslih v najširšem pomenu besede, poleg tega lahko pri udeležencih opazujemo še druge učinke: okrepitev samozavesti, aktivnejše udejstvovanje v različnih socialnih okoljih, izboljšanje komunikacijskih spretnosti, predvsem pa izboljšanje kakovosti življenja.

Slika: Najbolj izraziti učinki programa UŽU-MK

- Sprememba izobraževalne izkušnje udeležениh in spremembe osebnih prepričanj

Socialno izključenost tvegajo tisti odrasli, ki niso dovolj razvili ključnih kompetenc. Čeprav se v izsledkih raziskav izobraževanje vse bolj kaže kot mogoči izhod iz socialne izključenosti, v praksi nastaja začaran krog: zaradi zgodnjega opuščanja šolanja mladi odrasli ostanejo brez znanja, kasneje se tudi od drugih možnih virov znanja vse bolj odvrtaajo, s čimer se temelji za izoblikovanje ključnih kompetenc rahljajo. Pospešeno se porajajo z izkušnjami podkrepjena prepričanja o osebni neuspešnosti in »nedosegljivosti« ciljev, to pa spodbuja neudeležbo v kakršnih koli organiziranih oblikah izobraževanja. Primerjalni empirični podatki (prim. Radovan; pa tudi Mohorčič Špolar, Radovan in Ivančič, 2010) v Evropi pa tudi pri nas kažejo, da so eden resnih problemov pri animiranju ranljivih poprejšnje individualne negativne izkušnje v izobraževanju. Prav te močno utrujejo prepričanje posameznikov »učenje ni zame in jaz nisem za učenje«. Težave se pojavijo takoj, ko skušamo te odrasle navdušiti, da bi se udeležili posebnih izobraževalnih programov, kjer naj bi pridobili drugačne, pozitivne izobraževalne izkušnje in spremenili svoja prepričanja o tem, kaj jim ta dejavnost lahko ponudi.

Sprememba izobraževalne izkušnje odraslih – od negativnih, frustrirajočih doživetij med šolanjem k zanimivim, osvobajajočim se in vizije polnim doživetjem v skupini dobro delujočih učečih se – je lahko ena od temeljnih poti iz začaranega kroga. Prav zato učitelji programa Moj korak še posebno pozornost namenjajo dobremu počutju,

potrditvam in povezavi novega znanja z bogatimi osebnimi življenjskimi izkušnjami udeleženi. Nastati mora temeljna sprememba v izobraževalni izkušnji: ta mora biti prijetna in dinamična.

- Izboljšanje jedrne pismenosti (branje, pisanje, temeljne matematične spretnosti)

Izhodiščna stopnja, do katere imajo udeleženci razvite temeljne spretnosti (branje, pisanje, računanje – uporabo temeljnih matematičnih operacij), je pri posameznikih zelo različna. Prav tej raznolikosti se že pri načrtovanju posebno pozorno prilagajajo tudi prijem in vsebinski poudarki programa. Udeleženci v programu izboljšajo tudi jedro pismenosti (branje, pisanje, računanje), čeprav to ni izrazito izpostavljen cilj. Te spretnosti se razvijajo ob zadovoljevanju »izhodiščne potrebe«. Ob pazljivo strukturiranih dejavnosti v programu udeleženci tudi berejo, čeprav te dejavnosti načeloma v vsakdanjem življenju ne marajo in je ne obvladajo dobro; pripovedujejo in sporočajo svoja stališča, čeprav se težko izrazijo; izračunavajo konkretne podatke, čeprav so pozabili šolsko matematiko in računske operacije – vse to počnejo zato, ker želijo izpolniti svojo potrebo. Spretnosti branja, pisanja in računanja se s tem postavijo na svoje pravo mesto – so le orodje, sredstvo za zadovoljitev potrebe.

- Izboljšanje samopodobe ter oblikovanje novih načrtov za prihodnost

Ob pripravi programa je nujen temeljit razmislek učiteljev, zakaj obstajajo in se razvijajo različne »zavračajoče« kulture, na primer kultura obrobnosti, oziroma kultura umikanja itn.

Med opaznimi učinki programa mora biti izboljšanje in utrditev samopodobe udeležencev pa tudi jasnejše zavedanje o pomenu trdnje identitete posameznika. Udeleženci naj skozi skupne dejavnosti postopno »spoznajo, da zmorejo«. Evalvacija je pokazala, da so udeleženci po dosedanjih izvedbah programa bolje poznali svoje pravice in jih tudi znali bolje uveljaviti. Med pozitivnimi učinki na samopodobo so še: precej povečana splošna poučenost, iskanje novih možnosti, zavedanje lastnih potencialov, udeležba v drugih programih in drugačen vsakdanjik udeležencev. Menili so, da je to povzročilo opazne spremembe v njihovem življenju, posledica tega pa je bila izboljšana samopodoba. Tudi najšibkejši posameznik bi moral dobiti izkušnjo, da lahko črpa iz lastnih ustvarjalnih zmožnosti ter da je njegov prispevek družbi pomemben, zaželen.

1.2.3 Temeljne zmožnosti za vseživljenjsko učenje¹

a) Evropski okvir

Evropski parlament je konec leta 2006 sprejel evropski okvir ključnih kompetenc za vseživljenjsko učenje. Okvir prvič na evropski ravni opredeljuje in določa ključne kompetence, ki jih državljani potrebujejo za svojo osebno izpolnitev, socialno vključenost, aktivno državljanstvo in zaposljivost v družbi. Sistemi začetnega državljanstva in usposabljanja članic bi morali spodbujati razvoj teh kompetenc pri vseh mladih, njihova ponudba izobraževanja in usposabljanja za odrasle pa bi morala vsem odraslim zagotoviti dejanske priložnosti, da se teh spretnosti in kompetenc naučijo ter jih vzdržujejo (Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje, Evropski referenčni okvir, 2006).

Različne potrebe učečih se je treba zadovoljevati zlasti z nadgradnjo raznolikih individualnih kompetenc z zagotavljanjem enakosti in dostopnosti tistim skupinam, ki zaradi izobraževalne prikrasnosti, nastale zaradi osebnih, družbenih, kulturnih ali ekonomskih okoliščin, potrebujejo posebno podporo za izpolnitev svojega izobrazbenega potenciala. Primer takih skupin vključujejo osebe s šibkimi osnovnim znanji, zlasti pomanjkljivo pismenostjo, tisti, ki so zgodaj opustili šolanje, dolgotrajno brezposelnost in tisti, ki se po dolgi odsotnosti vračajo

¹ V prispevku je praviloma za poimenovanje ključnih kompetence uporabljen poslovenjen izraz temeljne zmožnosti. Priporočilo o uporabi poslovenjenega izraza je bilo sprejeto na mednarodnem posvetu Strategija razvijanja in udejanjanja ključnih kompetenc v RS, Ljubljana, 30.–31. 3. 2005, na predlog delovne skupine za terminologijo pod vodstvom profesorja dr. Janeza Dularja. Čeprav pojem ne zajema t. i. »opravilne« zmožnosti (Strategija vseživljenjskega učenja, 2007, 39), je bilo v delovni skupini doseženo soglasje in sprejeto priporočilo, da se uporablja slovenski izraz. Druga poimenovanja za ključne kompetence – pismenost, funkcionalna pismenost, temeljne zmožnosti in spretnosti – pa so praviloma uporabljene pri navajanju opredelitev in stališč posameznih avtorjev, kot jih uporabljajo sami.

na delovno mesto, starejši, migranti in invalidi (Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje, Evropski referenčni okvir, 2006).

Evropski okvir ključnih kompetenc vsem članicam priporoča, da razvijajo ponudbo ključnih kompetenc za vse kot del svojih strategij za vseživljenjsko učenje, vključno s strategijami za doseganje splošne pismenosti. V skladu z Referenčnim okvirjem se priporoča da članice zagotovijo: začetno izobraževanje in usposabljanje vsem mladim ponuja sredstva za oblikovanje ključnih kompetenc do ravni, ko bodo sposobni za odraslo življenje, in ki ustvarja podlago za nadaljnje učenje in poklicno življenje; ustrezno ponudbo tistim mladim, ki zaradi izobraževalne prikrajšanosti, nastale zaradi osebnih, družbenih, kulturnih in gospodarskih okoliščin, potrebujejo posebno podporo za izpolnitev njihovega izobražbenega potenciala; da bo odraslim omogočeno razvijati in posodabljati njihove ključne kompetence vse življenje ter da bo poseben poudarek na ciljnih skupinah, ki so ugotovljene kot prednostne naloge v nacionalnem, regionalnem in/ali lokalnem okviru, na primer osebe, ki morajo posodobiti svoja znanja; da bo na voljo ustrezna infrastruktura za nadaljevanje izobraževanja in usposabljanja odraslih, vključno z učitelji in vodji usposabljanja, postopki preverjanja in vrednotenja, ukrepi za zagotovitev enakega dostopa do vseživljenjskega učenja in trga dela ter podpora učencem, ki bo priznavala različne potrebe in kompetence odraslih; da bo skladnost ponudbe izobraževanja za odrasle in usposabljanja za posamezne državljane dosežena prek tesnih povezav s politiko zaposlovanja in socialno politiko, kulturno politiko, politiko inovativnosti ter drugimi politikami, ki vplivajo na mlade, ter prek sodelovanja s socialnimi partnerji in drugimi zainteresiranimi stranmi (Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje, Evropski referenčni okvir, 2006).

b) Unescova priporočila o razvoju pismenosti odraslih²

Na obeh Unescovih svetovanih konferencah o izobraževanju odraslih CONFINTEA V, 1997 (v nadaljevanju Hamburška deklaracija) in CONFINTEA VI v Belému, 2009 (v nadaljevanju belémski sklepi) je pismenost odraslih med ključnimi temami in priporočili za ukrepanje. Vsaka od tem v resnici zajema področja, ki jih določajo tudi evropski dokumenti. Za razliko od evropskih opredelitev – te sicer vedno vsebujejo humanistične vidike razvoja kompetenc (aktivno državljanstvo, osebnostni razvoj, sobivanje v skupnosti), nesporno pa prevladuje koncept, ki daje prednost razvoju kompetenc za povečanje ekonomske učinkovitosti in tekmovalnosti – Unesco uveljavlja humanistične vidike pismenosti (osebni razvoj in samouresničitev, družbeni razvoj). V središče postavlja posameznika in učenje za to, da uresničuje svojo pravico do dela (Hamburška deklaracija), tudi pri učenju za potrebe trga dela. V belémskih sklepih je pismenost odraslih opredeljena kot prva prioriteta in kot kontinuum učenja v vseh življenjskih obdobjih. V Belému so se dogovorili, da bodo za naslednje desetletje določene smeri razvoja in jasni cilji za povečevanje pismenosti odraslih, za spremljanje napredka na podlagi kritičnega merjenja (*assessment*), odpravljanja ovir in slabosti, da bodo povečani viri in znanje za izpeljevanje programov pismenosti, ponudba programov opismenjevanja bo relevantna za posameznika, omogočala bo razvoj funkcionalnega in trajnega znanja, spretnosti in kompetence ter nadaljnje učenje odraslih; dejavnosti opismenjevanja bodo osredotočene na najbolj prikrajšane skupine odraslih, postavljeni bodo mednarodni kazalniki in cilji za pismenost; sistematično bodo ocenjevali in poročali o napredku, med drugim tudi o virih in vlaganju v razvoj pismenosti v posamezni državi in na globalni ravni.

² Unesco uporablja v svojih dokumentih dva pojma: pojem »temeljno izobraževanje za vse« in pojem »pismenost odraslih«. S prvim označuje pravico vseh ljudi, da s »temeljnim izobraževanjem uresničujejo svoje zmožnosti« ter »polno, svobodno in dejavno sodelujejo na vsakem področju življenja«. Pismenost odraslih pa opredeljujejo širše, kot »znanje in spretnosti, ki jih v hitro spreminjajočem se svetu potrebujemo vsi«. Pismenost je tudi »eden od temeljev za druge življenjske spretnosti«, je »katalizator za sodelovanje v družbenih, kulturnih, političnih in gospodarskih dejavnostih in za učenje za vse življenje«. Pismenost odraslih je opredeljena kot temeljna človekova pravica (Hamburška deklaracija, točki 9 in 11). V belémskih sklepih je narejen korak nazaj s stališča pismenosti kot človekove pravice: pismenost odraslih ni več opredeljena kot temeljna človekova pravica, ampak kot pravica, neločljivo povezana s pravico do izobraževanja.

c) Nacionalni dokumenti

V Sloveniji uporabljamo v nacionalnih in strokovnih dokumentih, ki urejajo področje pismenosti in temeljnih zmožnosti, zelo različna poimenovanja, podobno kot v evropskih dokumentih. Pregled različnih poimenovanj pokaže (Možina, 2008), da so v ozadju teh poimenovanj tudi različni koncepti in modeli pismenosti, ki so pogosto rivalski. Najgloblji razlog za »rivalstvo« je to, da je pojem pismenost eden izmed med najbolj socialno in zgodovinsko determiniranih pojmov.

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju (2011) v poglavju o izobraževanju odraslih (Bela knjiga, 2011, 371–419) določa kot načelo oblikovanje nacionalnih, mednarodno primerljivih, standardov temeljnih zmožnosti in možnost, da odrasli nenehno razvijajo in posodablajo temeljne zmožnosti na tej ravni (prav tam, 376). V predlogih rešitev je razvijanje ustrezne ravni temeljnih zmožnosti umeščeno v srednje poklicno in strokovno izobraževanje odraslih ter v splošno neformalno izobraževanje odraslih.

Resolucija o nacionalnem programu za izobraževanje odraslih 2004–2010 (v nadaljevanju ReNPIO) določa cilje, neposredno povezane z razvijanjem temeljnih zmožnosti za razvijanje socialnega, kulturnega in človeškega kapitala. Strateški cilji v ReNPIO so opredeljeni na treh področjih, ki sta jih pozneje določila tudi Evropski svet in Evropska komisija. V letnih programih izobraževanja odraslih, s katerimi Vlada RS zagotavlja uresničevanje ReNPIO, je bilo do leta 2009 vsako leto področje pismenosti opredeljeno kot prednostno (letni programi izobraževanja odraslih 2006–2008).

Strategija vseživljenjskosti učenja (v nadaljevanju Strategija VŽU) umešča temeljne zmožnosti kot samostojno področje v nacionalne cilje (zvišati raven vseh vrst pismenosti ter rabe pismenosti za različne namene in v različnih povezavah) in kot samostojno strateško jedro (temeljne zmožnosti za osebno rast in učenje). Temeljne zmožnosti v strateškem jedru postavlja Strategija VŽU na evropsko opredelitev osmih temeljnih zmožnosti. Ob tem pa posebej izpostavlja pomen prodiranja do globljih plasti, ki zadevajo osebne lastnosti, kot so: (avtentična) osebnost, (poklicna) identiteta, pojmovanja in prepričanja (npr. o učenju, znanju) in zmožnosti; pomembne so tudi bolj tehnične zmožnosti (spretnosti, metode, tehnike). Enako pozornost namenja Strategija VŽU tudi drugim sestavinam, ki omogočajo pridobivanje kakovostnega znanja: znanju v ožjem pomenu, strategiji učenja in zanimanju za predmet.

1.2.4 Temeljne zmožnosti za življenjsko uspešnost

Neustrezno razvite temeljne zmožnosti/pismenost odraslih najbolj prizadenejo socialno prikrajšane. Pri tem ni največji osebni in družbeni problem to, da so posamezniki za svoje delo slabo plačani in živijo na robu družbe, ampak to, da so bili prikrajšani za možnost, da bi se osebno razvili in primerno izobrazili, zato ne morejo izkoristiti priložnosti, ki jim jih ponuja okolje. Pri nas je pojav neustrezno razvitih pisnih spretnosti odraslih množičen, zato ga je mogoče reševati samo z množičnim izobraževanjem³ ter usklajenimi ukrepi na osebni, socialni in politični ravni (Drofenik, 2011, str. 133).

Čas, v katerem živimo, zahteva od posameznikov ne le soočanje z nenehnimi spremembami v vsakdanjem in delovnem življenju, temveč tudi pripravljenost in zmožnost sooblikovati spremembe za razvoj demokratičnih družb in blaginjo ljudi. Za uresničevanje te vloge potrebujemo odrasli zelo raznolike zmožnosti, ki jih določajo kognitivni, motivacijski in družbeni pogoji. V teoriji, stroki in politiki je bilo sicer doseženo soglasje, da je med mnogoterimi zmožnosti odraslih treba določiti tiste, ki jih potrebuje vsakdo, da se uči, da nekaj naredi in da nekaj doseže. Na podlagi treh meril so določili osem temeljnih zmožnosti. Pri načrtovanju politik bo potrebno dosledno uveljavljanje merila, po katerem lahko opredelimo zmožnost kot ključno le, če zadosti vsemu trojemu: zahtevam na trgu dela, potrebam v osebni in družbeni življenju in je pomembna za vse posameznike, ne samo za

³ 25 000 odraslih z neustrezno razvitimi pisnimi spretnostmi bi morali vsako leto vključiti v programe za razvoj pismenosti, Strategija za zviševanje ravni pismenosti odraslih, 2003.

specialiste ali visokoizobražene (poudarek za vse posameznike) in ne izpostavlja tistih kompetenc, ki so potrebne v določenih specifičnih poklicih, karierah ali socialnih položajih. To pomeni, da – niti na ravni politike niti stroke ali prakse razvijanja in izvajanja programov za razvoj ključnih kompetenc – dejavnosti, ki so osredotočene samo na razvijanje zmožnosti, potrebne za trg dela, ni mogoče interpretirati kot programe/ukrepe za razvoj temeljnih zmožnosti (Drofenik 2011, 131-132).

V evropski in slovenski politiki in praksi razvoja temeljnih zmožnosti so te razdeljene v dve skupini: v osnovne in prečne temeljne zmožnosti. V Sloveniji se je uveljavil nekoliko drugačen prijem kot v evropskih političnih pobudah. Med temeljne zmožnosti, ki jih odrasli razvijajo v programih UŽU, so zajeti sporazumevanje v slovenskem in tujem jeziku, matematika in družboslovje. Med prečne temeljne zmožnosti umeščamo v Sloveniji digitalne zmožnosti, učiti se učiti, medsebojne, medkulturne in družbene ter državljanske zmožnosti; ne pa tudi podjetnosti. Prečno zmožnost kulturna zavest in izražanje razvijajo odrasli v programih UŽU v sklopu maternega jezika in družboslovja (Drofenik 2011, str. 132).

Slika : Izbor temeljnih zmožnosti v programih UŽU

Izbor temeljnih zmožnosti izhaja iz dvajsetletnih izkušenj slovenskih strokovnjakov pri izvajanju programov. Izbranih in v model umeščenih je osem ključnih zmožnosti:

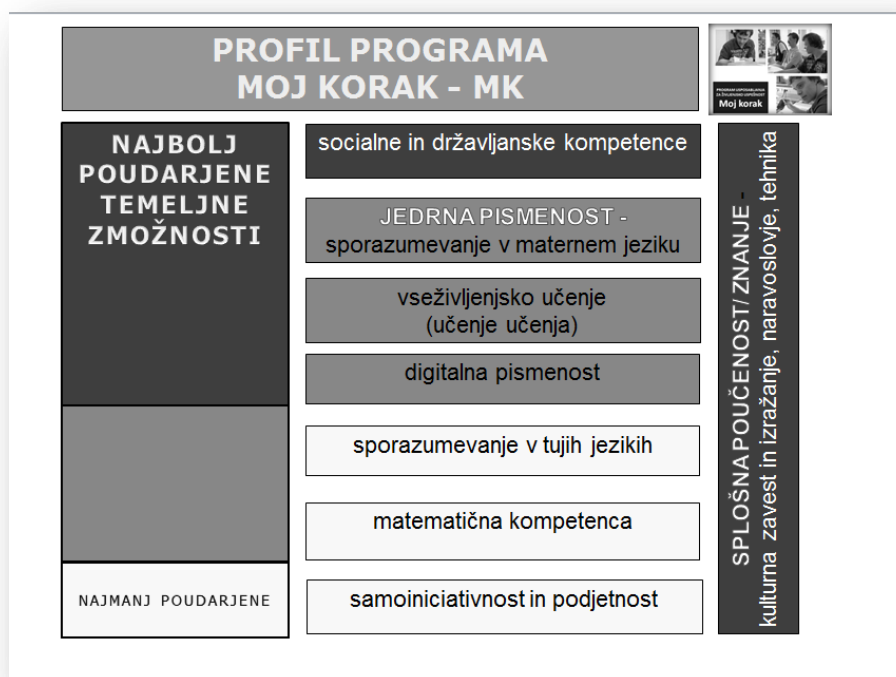
- jedrna pismenost (t.j. »sporazumevanje v maternem jeziku«)
- sporazumevanje v tujih jezikih
- matematična kompetenca
- digitalna pismenost
- vseživljenjsko učenje (t.j. »učenje učenja«)
- socialne in državljanske kompetence
- samoiniciativnost in podjetnost
- splošna poučenost/znanje (t.j. »kulturna zavest in izražanje«, »naravoslovje«, »tehnika«)

Za razvijanje konkretnega procesa učenja pa sta tako opredelitev modela temeljnih zmožnosti kot sam izbor osnovnih in prečnih temeljnih zmožnosti presplošna. Zato je pri razvijanju in še posebno pri izpeljevanju izobraževalnih programov nujno izhajati iz spoznanj, da je za razvoj temeljne zmožnosti bistveno tudi predmetno

znanje, da učenja ni mogoče osredotočiti le na učne dosežke in da temeljne zmožnosti niso praktično uporabne same zase, ampak je za njihovo uporabo potrebno specifično znanje, ki izhaja iz praktične izkušnje in refleksije. Poleg tega se morajo načrtovalci razvoja temeljnih zmožnosti odraslih in praktiki pri svojem delu neposredno in sami odločati o tem, katere osnovne in katere prečne zmožnosti razvijati pri odraslih, kako v izobraževalnih programih krepiti posamezne sestavine (spoznavno, čustveno, akcijsko) in kako vključevati izkušnje in krepiti refleksijo odraslih. Pri odločanju o teh vprašanjih je prav, da izhajamo iz mnenj slovenskih strokovnjakov, ki se ukvarjajo s pismenostjo odraslih, iz izkušenj pri izpeljevanju izobraževalnih programov za razvoj pismenosti odraslih in ob tem tudi presoja, kakšen bo naš prispevek k uresničevanju evropskih priporočil o temeljnih zmožnostih (Drofenik 2011, str. 132-133).

Program Moj korak naslavlja izhodiščno potrebo udeležencev, da obnovijo in pridobijo temeljno znanje in zmožnosti. Te jim omogočajo lažje obvladovanje situacij v vsakdanjem življenju, večjo samostojnost in odgovornost v življenju, vključevanje v različne družbene dejavnosti in dvig samozavesti ter tudi dvig kakovosti življenja.

Slika: Poudarjene temeljne zmožnosti v programu Moj korak

V programu Moj korak so največji poudarki na obvladovanju socialnih in državljskih veščin. Nekoliko manj izrazito se v programu osredotočajo na naslednje zmožnosti: jedrna pismenost (sporazumevanje v maternem jeziku), digitalno pismenost in vseživljenjsko učenje (učenje učenja). Zmožnosti, sporazumevanje v tujih jezikih, matematična kompetenca, ter samoiniciativnost in podjetnost se krepijo posredno ob obravnavi posameznih vsebin.

1.2.5 Povezanost programa z drugimi javno veljavnimi programi

Pri pripravi programa smo izhajali iz nekaterih že obstoječih programov:

- Izobraževalni program Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Jaz in moje delovno mesto (v nadaljevanju UŽU MDM), ki ima priznana enakovrednost standardov znanja z:

- izbranimi splošnoizobraževalnimi standardi znanja v programih osnovne šole za odrasle, nižjega ali srednje poklicnega izobraževanja na naslednjih področjih: sporazumevanje v slovenskem jeziku in tujem jeziku, naravoslovje in matematika,
- izbranim standardom znanja ključnih kvalifikacij v izobraževalnih programih srednjega poklicnega izobraževanja (učenje učenja, informacijsko-komunikacijsko opismenjevanje, okoljska vzgoja),
- Splošno izobraževalni modul (SIMO), ki ga sestavljajo moduli na treh zahtevnostnih ravneh na izbranih področjih ključnih zmožnosti, ki jih opredeljuje javno veljavni program za izobraževanje odraslih UŽU – Jaz in moje delovno mesto (UŽU MDM), pri čemer druga raven ustreza programu OŠO in NPI, tretja raven pa SPI. Prva raven pa je t.i. vstopna raven.

1.3 CILJNA SKUPINA

Ciljna skupina so osebe, ki v vsakdanjih življenjskih situacijah potrebujejo pomoč za doseganje večje samostojnosti in socialne vključenosti, za bolj samostojno in bolj kakovostno življenje pa potrebujejo tudi boljše obvladanje temeljnih zmožnosti.

V ciljni skupini so zajete tudi odrasle osebe s posebnimi potrebami, ki so zaključile ali prekinile izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene izobraževalne programe. To so osebe s primanjkljaji na posameznem področju učenja (npr. s specifičnimi učnimi težavami), osebe z lažjimi motnjami v duševnem razvoju, slepe in slabovidne osebe, gluhe in naglušne osebe, dolgotrajno bolne osebe, osebe z govornimi in jezikovnimi motnjami, gibalno ovirane osebe, ki so bile že v osnovnošolskem ali srednješolskem obdobju usmerjene v posebne, zanje prilagojene programe in oblike pomoči.

1.3.1 Značilnosti ciljne skupine

Ciljno skupino predstavljajo ljudje, ki v vsakdanjih okoliščinah potrebujejo pomoč za doseganje večje samostojnosti in socialne vključenosti, za bolj kakovostno življenje pa potrebujejo tudi boljše obvladanje temeljnih spretnosti. To so osebe s primanjkljaji na posameznem področju učenja, osebe z lažjimi motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni, gluhi in naglušni, dolgotrajno bolni, osebe z govornimi in jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani, ki so bili že v osnovnošolskem in srednješolskem obdobju usmerjeni v posebne, zanje prilagojene programe in oblike pomoči.

Pri udeležencih lahko pričakujemo naslednje značilnosti v učni situaciji: šibko splošno poučenost, slabe izkušnje s šolanjem, pomanjkljive spretnosti v komunikaciji, iskanju in izbiri informacij in na splošno pri dejavnem vključevanju v širšo družbeno skupnost, težave pri prenosu znanj in spretnosti v praktično življenje, težave pri vključevanju v okolje in manjšo iznajdljivost v vsakdanjih situacijah, drugačno čustveno odzivnost. Pri udeležencih s psihosocialnega vidika lahko pričakujemo še: slab gmotni položaj, neugodne psihosocialne učinke izključenosti iz delovnega okolja (npr. depresivnost), pomanjkljivo obveščenost o možnostih za izobraževanje in zaposlovanje, pomanjkljivo osveščenost o kakovostnem preživljanju prostega časa v okolju, manjšo samostojnost oziroma odvisnost od drugih odraslih oseb.

V program so se v dosedanjih izvedbah vključevali prej opisani udeleženci, poleg teh so imeli učitelji zelo pozitivne izkušnje tudi z nekaterimi drugimi udeleženci: odraslimi s kombiniranimi motnjami ali težavami v duševnem zdravju, praktično nezaposljivimi ljudmi (npr. po poškodbah glave), dolgotrajno bolnimi odraslimi itn.

Po podatkih evalvacije 2009-2010 so največja ovira za vključitev v program: problem prevoza, nezainteresiranost za program, strah pred novim, nesamostojnost in nelagodnost. Ostale ovire, ki so jih anketirani navajali so: strah pred izobraževanjem, zaprtost in izključenost iz socialnega okolja, oddaljenost od kraja izvedbe, razumevanje

prvih informacij in zaupanje v osebe, ki vodijo program, pomanjkanje spremljevalca, gibalne ovire, prisila Zavoda za zaposlovanje ter nestrinjanje družinskih članov.

Težji strokovni izziv pa učiteljem predstavlja pridobitev udeležencev, ki so bili v domači oskrbi, saj so učitelji poročali o predsodkih in zadržkih njihovih svojcev, ki so jih ti pogosto izražali, kot na primer: »Ja, zakaj bo pa on to sploh potreboval?!« Evalvacija kaže, da je program bistveno manj dostopen za ljudi iz oddaljenih in ekonomsko manj razvitih krajev oziroma za tiste, ki nimajo na voljo svojcev za spremstvo.

1.4 CILJI IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA

Poglavitni cilj in namen programa sta obnavljanje in pridobivanje temeljnega znanja in zmožnosti udeležencev, da bi lažje obvladovali okoliščine iz vsakdanjega življenja, bili samostojnejši in odgovornejši ter se čim enakovredneje in čim bolj optimalno udeleževali različnih dejavnosti v socialnem okolju ter tudi splošen dvig kakovosti življenja. Za uspešnost udeležencev v programu pa je potrebno intenzivnejše informiranje skrbnikov oziroma družin odraslih oseb s posebnimi potrebami o njihovih potrebah in napredku skozi program.

Cilji programa se uresničujejo s pridobivanjem temeljnih zmožnosti. V prenovljenem programu udeleženci razvijajo izbrane temeljne zmožnosti, predvsem pa sta poudarjeni temeljni zmožnosti 'socialne in državljanske kompetence' ter splošna poučenost', pri čemer je treba posebno pozornost nameniti spodbudam za aktivno vključevanje udeležencev v ustrezna društva in druga omrežja. Ob teh dveh kompetencah utrjujejo tudi 'digitalno pismenost' in zmožnost 'vseživljenjsko učenje'. Pomemben cilj programa je tudi okrepitev samozavesti, kar omogoča aktivnejše udejstvovanje v različnih socialnih okoljih, izboljšanje komunikacijskih spretnosti, predvsem pa izboljšanje kakovosti življenja.

Splošni cilji glede na poudarjene temeljne zmožnosti so:

SPLOŠNA POUČENOST (kulturna zavest in izražanje, naravoslovje in tehnika)

Splošno poučenost vidimo kot tisto, ki je deloma zaobjeta v vsaki od temeljnih zmožnosti. Gre za širino znanj, ki jih za uspešno osnovno delovanje v sodobni družbi nujno potrebuje vsak odrasli posameznik. Splošno poučenost naj bi dosegel zato, da bo lahko razvil ustrezno kulturno zavest, da se bo lahko tudi umetniško in kulturno izražal v skladu s svojo kulturo, da bo lahko razumel tehnološki napredek in ga izkoriščal v skladu s svojimi zmožnostmi, ter da bo lahko sledil vsaj najbolj osnovnim spoznanjem in razlagam naravnega okolja in njegovih procesov v naravoslovju.

Kulturno izražanje je sposobnost kreativnega izražanja idej, misli, čustev ali mnenj v nizu medijev, vključno z glasbo, književnostjo in likovno umetnostjo.

- splošna poučenost o pomenu razvoja in uporabe maternega jezika.
- splošna poučenost o pomenu znanja tujih jezikov za vključevanje v sodobno družbo.
- splošna poučenost o prisotnosti matematike v vsakdanjem življenju in pomenu poznavanja temeljnih matematičnih operacij za življenjsko uspešnost.
- splošna poučenost pomenu sodobne digitalne pismenosti za odraslega ne glede na starost in izobrazbo (vključenost v informacijsko družbo npr. komunikacija preko elektronske pošte, klepetalnice ipd.).
- splošna poučenost o nujnosti poznavanja temeljnih procesov učenja, pomnjenja, motivacije, koncentracije ipd.
- splošna poučenost o vlogi spoštovanja človekovih pravic in enakosti, ki je osnova za demokracijo, ter razumevanju razlik v prepričanjih ali etnični pripadnosti.
- splošna poučenost o pomenu samoiniciativnosti v družbi visokih tveganj ter podjetnosti za pridobivanje in ohranjanje dela.

Za kompetenco samoiniciativnosti in podjetnosti je predvideno, da se razvijav okviru vsebin, ki so predvidene v programu, vendar niso posebej poudarjene.

SOCIALNE IN DRŽAVLJANSKE KOMPETENCE

Socialne kompetence zajemajo učinkovito in konstruktivno sodelovanje v družbenem in delovnem okolju, še posebej v družbah z naraščajočo raznolikostjo. Prav tako so te sposobnosti pomembne pri reševanju konfliktov. Okrepljene državljanske kompetence omogočajo posamezniku, da se zavestno in bolj vidno udeleži v družbenem življenju. Te sposobnosti temeljijo na poznavanju socialnih in političnih vsebin in obvez, kar je temelj za aktivno in demokratično udeleževanje posameznika. Z osvojitvijo te zmožnosti bo odrasli dosegel naslednje cilje:

- usposobljenost za dostop do institucij, saj pozna temeljne elemente državljanstva, (npr. pripadnost, temeljne pravice in svoboščine),
- vzpostavlja stike z drugimi ter s tem vse življenje prepoznava različne situacije in kulture,
- sodeluje v javnem življenju ter sprejema aktivno vlogo državljan na osebni in medosebni ravni
- zmožen je sporazumevanja v različnih okoljih, strpnosti, izražanja in razumevanja različnih pogledov, pogajanja z ustvarjanjem zaupanja in sočustvovanja,
- spoštuje različnost drugih ter je pripravljen premagovati predsodke in sklepati kompromise
- zavzema se za spoštovanje človekovih pravic, enakost, ki je osnova za demokracijo, spoštovanje, ter razumevanje razlik v prepričanjih ali etnični pripadnosti.
- usposobljenost za dostop do institucij, saj pozna tri temeljne elemente državljanstva (kdo ima status državljanstva v določeni politični skupnosti); temeljne pravice in svoboščin, ki opredeljuje pravice državljanov kot članov politične skupnosti; ter državljanske vrline, ki naj jih imajo državljani kot člani politične skupnosti)

SPORAZUMEVANJE V MATERNEM JEZIKU (JEDRNA PISMENOST)

Zmožnost obsega sposobnost izražanja in interpretacije svojih misli, občutij in dejstev tako v ustni kot tudi v pisni obliki (poslušanje, govorjenje, branje in pisanje) ter medsebojno sporazumevanje v jezikovno primerni obliki ter načinu in sicer v vseh življenjskih okoliščinah (doma, na delu, v prostem času ...). Pri vseh teh aktivnostih je potrebna uporaba maternega jezika in sposobnost izražanja v njem. Pomembno pri vsem tem je, da so načini komuniciranja na različnih nivojih lahko popolnoma različni. Z osvojitvijo te zmožnosti bo odrasli dosegel naslednje cilje:

- obnavljanje in razvoj znanja za govorno sporazumevanje in poslušanje,
- obnavljanje in razvoj temeljne bralne spretnosti,
- obvladovanje pisnega sporazumevanja,
- znanja za iskanje, izbiro in rabo informacij
- splošna poučenost o pomenu razvoja in uporabe maternega jezika.

VSEŽIVLJENJSKO UČENJE (UČENJE UČENJA)

Učenje učenja je sposobnost slediti in vztrajati pri učenju. Posamezniki bi morali biti sposobni organizirati in urejati svoje učenje tako posamezno kot tudi v skupini ter usvajati, obdelovati, evalvirati in sprejemati nova znanja. Sposobnost učenja vključuje tudi zavedanje o procesih učenja in potrebah posameznika, ki se uči, vključuje identifikacijo razpoložljivih priložnosti in sposobnost rokovanja z ovirami, vse to z namenom, da bi bilo učenje uspešno. Učenje učenja spodbuja učeče se, da se zanašajo na preteklo učenje in izkušnje, da bi uporabili znanja in sposobnosti v različnih življenjskih situacijah – doma, v službi, pri izobraževanju. Zelo pomembna dejavnika učenja sta motivacija in posameznikove sposobnosti. Z osvojitvijo te zmožnosti bo odrasli dosegel naslednje cilje:

- zmožen bo zavestne odločitve, da bo zapustil znano okolje in se prepustil novim izkušnjam,
- sebe bo pripravljen videti tudi kot učenca,

- svoj osebni napredek povezuje tudi z učenjem in razume pomembnost te kompetence za življenjsko uspešnost,
- določi učne cilje in poti, kako jih bo dosegel, usvojil nova znanja in okrepil že usvojena,
- zaveda se rezultatov svojega učenja,
- uporablja naučeno v novih situacijah,
- splošna poučenost o procesih učenja, pomnjenja, motivacije, koncentracije ipd.

DIGITALNA PISMENOST

Informacijska/digitalna pismenost je skupek zmožnost, ki posamezniku omogoča uporabo storitev s sodobno informacijsko tehnologijo. Digitalna pismenost v informacijski in komunikacijski tehnologiji vključuje tudi samozavestno in kritično uporabo informacijske tehnologije pri svojem delu, v prostem času in pri komunikaciji. Te zmožnosti so podprte z osnovnim znanjem uporabe IKT orodij: uporaba računalnika za priklic, dostop, shranjevanje, ustvarjanje, predstavljanje in izmenjavo informacij. Predpostavlja pa tudi usposobljenost komuniciranja in udejstvovanje pri medmrežnem sodelovanju. Z osvojitvijo te zmožnosti bo odrasli dosegel naslednje cilje:

- samostojna uporaba informacijske tehnologije ne glede na starost,
- poznavanje različnih (najbolj uporabljenih) informacijskih virov,
- kultiviranje potrebe po informiranosti,
- strategije iskanja informacij ,
- ovrednotenje informacije in kritičen odnos do nje (npr. , pri navezovanju stikov, iskanju informacij ter tudi pri komunikaciji znano izkoristiti prihranek časa in denarja),
- znanje o standardih komuniciranja v e-okolju.
- splošna poučenost pomenu sodobne digitalne pismenosti za odraslega ne glede na starost in izobrazbo (vključenost v informacijsko družbo npr. komunikacija preko elektronske pošte, klepetalnice ipd.).

Opomba: Pogosto se uporabljajo trije izrazi, računalniška pismenost, informacijska pismenost – trenutno najbolj pogosto uporabljan izraz, ter digitalna pismenost – novejši izraz, ki se šele uveljavlja.

Druge temeljne zmožnosti: sporazumevanje v tujih jezikih, matematična kompetenca ter samoiniciativnost in podjetnost: Predvideno je da se te razvijejo v okviru vsebin, ki so opredeljene v programu, vendar niso posebej izpostavljene.

1.5 TRAJANJE PROGRAMA

Program traja 120 ur.

1.6 POGOJI ZA VPIS, NAPREDOVANJE IN DOKONČANJE PROGRAMA

1.6.1. Vpis

Pogojev za vpis ni.

1.6.2. Napredovanje

Pogojev za napredovanje ni.

1.6.3. Dokončanje programa

Pogoji za dokončanje programa so:

- aktivno sodelovanje pri načrtovanju in izpeljavi programa,
- napredovanje po individualnem izobraževalnem načrtu,

- osebna zbirna mapa (portfolijo), ki je oblikovana tako, da omogoča zunanje vrednotenje pridobljenih zmožnosti,
- 80-odstotna udeležba pri organiziranem izobraževanju.

2. POSEBNI DEL

2.1 ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA

2.1.1 Priporočeno število udeležencev

Priporočeno število udeležencev je 6 do 12, odvisno od sestave (homogenosti) skupine.

2.1.2 Časovna razporeditev

Izobraževanje izvajajo izobraževalne organizacije za odrasle, saj bo na ta način zagotovljeno vključevanje udeležencev, tudi oseb s posebnimi potrebami, v socialno okolje. Organizacija, ki izpeljuje program, lahko v skladu s programom porazdeli celotno vsoto ur glede na potrebe učne skupine in posameznika, učno obliko in druge okoliščine, v katerih poteka izobraževanje. Praviloma se program izvede v krajših sklopih, enkrat tedensko, v trajanju 6 do 8 mesecev. Priporočljivi pa je, da se razpotegne skozi vse leto. Izobraževanje poteka po vnaprej določenem načrtu, na primer enkrat na teden po štiri ure hkrati, dalj časa v obsegu učnih ur, kot jih določa program.

2.1.3 Zagotavljanje pogojev za izvedbo programa in priprava izvedbenega kurikuluma

Organizacija izvedbe programa se natančno določi v okviru izvedbenega kurikuluma, ki ga pripravi organizacija, izvajalka programa.

Izvajanje programa je potrebno v čim večji meri povezati z aktivnostmi invalidskih organizacij in društev v lokalnem okolju.

Izobraževanje izvajata dva usposobljena učitelja sočasno.

Organizirane oblike lahko kombiniramo s samostojnim učenjem ali učenjem ob konzultacijah, ki je namenjeno utrjevanju in poglobljanju pridobljenega znanja in spretnosti. Izobraževanje lahko poteka tudi v obliki praktičnega dela (preizkusi ročnih spretnosti, spoznavanje primerov dobre prakse ...).

Glede na ciljno skupino, ki ji je program namenjen, se lahko uporabljajo tudi individualne oblike poučevanja, v celoti prilagojene prejšnjemu znanju, potrebam in interesom udeležencev.

2.1.4 Osebni izobraževalni načrt

Obvezni sestavni del izvedbenega kurikuluma je osebni izobraževalni načrt udeležencev programa, ki je priložen zbirni mapi posameznega udeleženca. Osebni izobraževalni načrt pripravi učitelj v sodelovanju z udeležencem.

2.1.5 Zbirna mapa učnih dosežkov

Za vsakega udeleženca v programu se vodi individualna zbirna mapa. Ta dokument ima v programu več vlog:

- je pripomoček za ugotavljanje potreb in načrtovanje individualnih učnih ciljev,
- je pripomoček za spremljanje in preverjanje doseganja učnih ciljev in
- je tudi instrument za ocenjevanje doseganja standardov programa (Sestavine zbirne mape so v prilogi).

2.1.6. Vključevanje udeležencev v program

V program UŽU MK se odrasli vključujejo:

- na lastno željo,
- na predlog lokalne skupnosti,

- invalidskih organizacij in društev, humanitarnih organizacij,
- centra za socialno delo, zavoda za zaposlovanje idr.

Zaradi posebne narave ciljne skupine in pogoste večkratne izključenost ter s tem povezanih težav imajo odrasli v tem programu možnost, da se v program vključijo več kot enkrat. Poleg tega jim je potrebno zagotoviti možnost ohranjanja stikov in pomoč tudi po končanem programu.

Zardi skrbi za večjo dostopnost programa je potrebno preučiti tudi vse možnosti, da se organizira prevoz do lokacije, kjer se izvaja program.

2.1.7. Podpora odraslim na izobraževalni poti

Pri izvajanju programa potrebno premisliti in proučiti zunanje, pa tudi notranje ovire, s katerimi bi se utegnili soočiti delavci, ki se bodo vključevali v program. Pri odpravljanju zunanjih ovir je vloga in podpora organizacije izvajalke programa nujna.

Slika: Podpora izvajalke programa pri posameznikovi izobraževalni poti

Dejavniki na ravni udeleženca pa obsegajo sistematičen pregled ključnih elementov posameznikove izkušnje v katerem koli izobraževalnem kontekstu. Pregled elementov sloni na t.i. konceptu posameznikovega 'izobraževalnega potovanja'. Izobraževalno potovanje se prične s prvi stikom udeleženca z učno priložnostjo, ki je lahko neposredna ali posredna kot rezultat animacije (promocije) izvajalca. Dostopnost do izobraževanja in vključitev je naslednja faza. Sledi ji kritična faza vztrajanja v izobraževanju, ki traja vse do načrtovanega zaključka in doseženega osebnega cilja, ki je bil opredeljen v OIN (pridobitev spričevala, izobrazbe). Končna faza je izhod in napredovanje od zaključka izobraževanja v različnih smereh. Nadaljuje se lahko tudi kot pričetek novega izobraževanja, kjer se posameznikova izobraževalna pot spet prične, a tokrat z bogatejšim znanjem in več pozitivnimi izobraževalnimi izkušnjami.

2.2 KATALOG ZNANJA

2.2.1 Standardi znanja⁴

Standardi znanja so opredeljeni na naslednjih področjih temeljnih zmožnosti:

- splošna poučenost
- socialne in državljanske kompetence,
- sporazumevanje v maternem jeziku,
- vseživljenjsko učenje,
- digitalna pismenost,
- druge temeljne zmožnosti: matematične kompetence, sporazumevanje v tujih jezikih in samoiniciativnost in podjetnost.

Udeleženci programa praviloma dosegajo prvo raven standardov znanja, kljub temu sta v programu opredeljeni tudi 2. in 3. raven zahtevnosti.

Standardi temeljnih zmožnosti so opredeljeni na dveh oziroma treh ravneh zahtevnosti. Temeljna zmožnost digitalna pismenost je opredeljena na dveh ravneh, prav tako socialne in državljanske kompetence ter vseživljenjsko učenje. Temeljne zmožnosti sporazumevanje v maternem jeziku in splošna poučenost so opredeljene na treh ravneh zahtevnosti.

⁴ Standarde temeljnih zmožnosti smo praviloma črpali iz: javno veljavnega programa UŽU – Moje delovno mesto (UŽU MDM) in iz Splošno izobraževalnega modula (SIMO, ACS 2008). Pri tem smo upoštevali tudi Priporočilo evropskega parlamenta in sveta o ključnih zmožnostih za vseživljenjsko učenje (Proposal for a recommendation of the european parliament and of the council on key competences for lifelong learning UL EU, 30.12.2006, 194/10-18).

Splošna poučenost (kulturna zavest in izražanje, naravoslovje in tehnika)

	1. raven	2. raven	3. raven
Kulturna zavest in izražanje⁵	Udeleženci: - Poznajo tipične pokrajine, človekove posege vanjo. - Znajo uporabljati zemljevid. - Analizirajo vlogo Slovenije v Evropski uniji. - Poznajo življenje ljudi v preteklosti, predvsem na naših tleh zna našeti najpomembnejša najdišča. - Razumejo pomen varovanja kulturne in zgodovinske dediščine. - Poznajo ključne dogodke osamosvojitve Slovenije. - Seznanijo se s človekovimi pravicami in dolžnostmi. - Opredelijo konflikte v ožjem delovnem okolju ter pozna strategijo reševanja. - Znajo opredeliti protislovja sodobnega sveta. - Razumejo dejstvo, da so vse	Udeleženci: - Poznajo razsežnosti domačega prostora. - Razložijo najpomembnejše tehnične dosežke 19. in 20. stoletja. - Opišejo razpad Jugoslavije in osamosvojitve Slovenije. - Razložijo osnovne značilnosti svetovnih religij. - Pojasnijo oblike sodelovanja v lokalni skupnosti. - Razloži glavne okoljske probleme sodobnega sveta. - Razumejo in se zavedajo pomena pripadnosti lastnemu narodu, oblikujejo nacionalno zavest, narodno in evropsko identiteto. - Se zavedajo, da ljudje oblikujemo mnogotere identitete, da sami hkrati pripadajo Sloveniji in Evropi,	Udeleženci: - Poznajo razsežnosti domačega in svetovnega prostora. - Pojasnijo vpliv znanstveno tehničnega napredka na gospodarske spremembe. - Predstavijo geografski in zgodovinski pomen položaja Slovenije v Evropi. - Kritično vrednotijo neenakopraven položaj različnih kultur: narodne manjšine v zamejstvu in položaj manjšin in novih manjšin v Sloveniji. - Predstavijo, kako vojna spremeni življenje ljudi. - Poznajo in kritično vrednotijo osnovne značilnosti krščanstva, islama, budizma, hinduizma. - Pojasnijo in analizirajo oblike

⁵ Standardi znanja so vzeti iz SIMO, področje Človek – naravna in kulturna dediščina.

	sodobne evropske družbe multikulturne in da so vse - kulture enakovredne.	zavedajo se tudi lastne osebne identitete (občutijo lastno edinstvenost in enkratnost). - Spoštujejo človekove pravice in razvija odgovorno državljanstvo. - Na izbranih primerih iz zgodovine razvijajo in pojasnjujejo svoj pogled na svet. - Razumejo enakovrednost kultur in predstavijo, kako se druga od druge lahko učijo (učeče se kulture).	sodelovanja v lokalni skupnosti. - Na izbranih primerih iz zgodovine razvijajo in pojasnjujejo svoj pogled na svet. - Ovrednotijo vpliv množičnih medijev. - Poznajo vsebino Splošne konvencije o človekovih pravicah, Konvencije o otrokovih pravicah in Evropske konvencije o človekovih pravicah. - Oblikujejo nacionalno zavest, narodno, individualno in evropsko identiteto. - Kritično vrednotijo probleme sodobnega sveta.
--	--	---	---

Naravoslovje in tehnika⁶	Udeleženci: - Poznajo glavne organe svojega telesa in jih znajo locirati ter povedati njihovo glavno nalogo. - Razložijo pomen uravnotežene prehrane, telesne aktivnosti in osebne higijene za dobro počutje in ohranjanje zdravja, pri tem uporabljajo tiskane in elektronske vire. - Izračunajo svoj indeks telesne mase in ga ovrednotijo. - Na konkretnih primerih iz vsakdanjega življenja ali delovnega okolja razložijo oznake za nevarne snovi in vplive rakotvornih snovi, zdravil, alkohola in drugih drog na lastno zdravje in zdravje drugih. - Na konkretnih primerih različnih ekosistemov razložijo prehranjevalne	Udeleženci: - Z uporabo različnih virov na konkretnem organskem sistemu razložijo medsebojno odvisno delovanje organov našega telesa, razlago opremijo s podatki iz elektronskih medijev. - Poznajo mikrobe in snovi, ki ogrožajo njihovo zdravje ter opišejo, kako ravnati preventivno, da do določenega obolenja ne pride in kako, da bolezen omilimo, če zanjo zbolimo, pri tem uporabljajo tiskane in elektronske vire. - Opišejo fizikalne in kemijske spremembe snovi, ki jih uporabljajo doma in na delovnem mestu. - Opišejo kvarjenje materialov, hrane in postopke, s katerimi to preprečujemo. - Opišejo najbolj ogrožene organizme in ekosisteme in	Udeleženci: - Razložijo, kako živčevje in hormonalni sistem nadzirajo in kontrolirajo delovanje našega organizma. - Opišejo dejavnike, ki negativno vplivajo na njihovo zdravje in opišejo te vplive. - Opišejo, katere kemijske ali fizikalne spremembe lahko privedejo do nesreč na delovnem mestu in opišejo posledice ter preventivne ukrepe. - Opišejo pomen aditivov v prehrani in njihove možne stranske učinke. - Opišejo vplive radioaktivnih snovi na naše telo in okolje ter kako se zaščitimo pred takšnim sevanjem. - Ovrednotijo vplive
--	--	--	---

⁶ Standardi znanja so vzeti iz SIMO, področje Človek – narava, okolje.

	splete in ovrednotijo, čemu je potrebno ohranjanje ekološkega ravnovesja. - Iz tiskanih in elektronskih virov opišejo različne vire in načine ohranjanja energije. - Poznajo pomen predpisov in zakonodaje s področja «Varstva pri delu» in »Varovanja okolja«, z namenom, da pravilno ravnajo v primeru nesreče doma ali na delovnem mestu. - Rešujejo naravoslovne in okolje varstvene probleme doma, na delovnem mestu in bližnji okolici.	ovrednotijo dejavnike, ki vplivajo na rušenje ekološkega ravnovesja ter razložijo, čemu je potrebno ohranjanje naravne dediščine. - Opišejo kroženje snovi v naravi in pretvarjanje energije iz ene oblike v drugo. - Predstavijo stroje, ki jih uporabljajo pri svojem poklicu in opišejo njihovo varno delovanje. - Razložijo pomen predpisov in zakonodaje s področja «Varstva pri delu» in »Varovanja okolja«, z namenom, da pravilno ravnajo v primeru nesreče doma ali na delovnem mestu. - Rešujejo naravoslovne in okolje varstvene probleme doma, na delovnem mestu in bližnji okolici.	delovanja podjetja na zdravje, okolje in naravno dediščino. - Primerjajo različne ekološke probleme in predvidijo ukrepe za njihovo zmanjševanje. - Opišejo načine onesnaževanja okolja in načine recikliranja ter tehnološke izboljšave. - Primerjajo različne vrste goriv in ekološke probleme v zvezi s tem. - Uporabljajo predpise in zakonodajo s področja «Varstva pri delu» in »Varovanja okolja«, z namenom, da pravilno ravnajo v primeru nesreče doma ali na delovnem mestu. - Rešujejo naravoslovne in okolje varstvene probleme doma, na delovnem mestu in bližnji okolici.
--	--	--	--

Socialne in državljanske kompetence (Medosebne, medkulturne in družbene kompetence)

	1. raven	2. raven
Sodelovanje z drugimi v skupini	Udeleženci: - se predstavijo v novem okolju, - obvladajo navadne socialne spretnosti: pozdrav, prijava, zahvala, opravičilo, voščilo itd., - navežejo spoštljive in prijateljske stike s člani skupine, - znajo navezati ustrezne odnose v formalnih položajih, - se ustrezno odzivajo na sogovornikove potrebe, želje, namene, razvijajo pravila lepega vedenja, - obvladajo tehniko aktivnega poslušanja in jaz sporočil.	Udeleženci: - s člani skupine pripravijo načrt za izbrano nalogo in sodelujejo z drugimi pri izpeljavi naloge, - razložijo vloge članov skupine pri izbrani skupni nalogi in sodelujejo pri skupinskem ocenjevanju opravljene naloge, - komunicirajo na prijazen in spoštljiv način v različnih okoljih, - upoštevajo potrebe drugih pri izpeljavi nalog.
Soočanje z uspehom, razočaranjem, nasprotovanjem	Udeleženci: - poznajo načine izražanja kritike in pohvale, - sogovornika prosijo za ponovitev ali pojasnilo, - poznajo osnovna pravila reševanja sporov in pogajanja.	Udeleženci: - razumejo situacijo, v kateri je prišlo do razočaranja in nasprotovanja ter se na to ustrezno odzovejo, - zavzamejo/predstavijo nasprotna stališča v sporu in predstavijo primere ustreznega vedenja, ki vodi v rešitev spora, - interpretirajo in uporabljajo neverbalna sporočila, - razumejo in razložijo osebne lastnosti v svojem vedenju, ki vplivajo na njegovo uspešnost v različnih socialnih okoljih

Demokracija, državljanstvo in socialni partnerji	Udeleženci: - poznajo temelja načela demokratičnih medčloveških odnosov, - opredelijo svoje socialne vloge, - poznajo in razumejo temeljne pojave v sodobni družbi - globalizacija, evropeizacija, večkulturnost	Udeleženci: - razumejo in pojasnijo pomen demokracije, državljanstva, - razumejo in predstavijo status in organiziranost svoje lokalne skupnosti ter vlogo organov v lokalni skupnosti, - izrazijo svoje možnosti vplivanja na procese odločanja v lokalni skupnosti, - razložijo primere državljanskih in človekovih pravic.
Človekove pravice in pravice delavca	Udeleženci: - poznajo temeljne človekove pravice in pravice učenca, delavca in državljana ter načine za njihovo uveljavljanje.	Udeleženci: - poznajo vire informacij o slovenskih in evropskih institucijah, relevantnih za svetovanje državljanom o njihovih pravicah, - naštejejo temeljne človekove pravice in primere kršenja človekovih pravic, - na primerih pojasnijo, katere organizacije se ukvarjajo z varovanjem človekovih pravic.
Družbena različnost in solidarnost	Udeleženci: - opredelijo svoje življenjske vrednote, - prepoznajo primere tolerance do pripadnikov določenih skupin in primere upoštevanja enakih možnosti.	Udeleženci: - na izbranem primeru iz lokalne skupnosti raziščejo načine izražanja solidarnosti.

Sporazumevanje v maternem jeziku

	1. raven	2. raven	3. raven
Branje	Udeleženci: - Berejo različna krajša preprosta besedila in pri tem - določijo namen branja in izberejo ustrezno bralno strategijo in tehniko branja, - opazujejo in nadzorujejo razumevanje prebranega besedila in temu prilagodijo bralno strategijo, če je potrebno, - analizirajo informacije glede na njihov osnovni pomen, - novo znanje povežejo s prejšnjim, že usvojenim, in ga prenesejo v nove okoliščine glede na namen branja, kakor je bil določen v izhodišču. - Iz besedila s svojimi besedami oblikujejo misli, sporočila ... in jih opazujejo z različnih perspektiv – predvidijo možnosti drugačnega razumevanja in se opredelijo do legitimnosti drugačnih mnenj. - Analizirajo besedilo in izrazijo skriti/preneseni pomen besed/besedila. - V knjižnici in internetu poiščejo gradivo, ki ga potrebujejo. - Pravorečno pravilno, smiselno in tekoče (tiho in glasno) berejo krajša umetnostna besedila, se do njih	Udeleženci: - Berejo uradna, neuradna in javna besedila, jih razumejo, poimenujejo ter analizirajo glede na dejavnike sporazumevanja (poimenujejo jih na osnovi poznavanja značilnosti besedilnih vrst): - določijo njihov namen in temo, izrazijo sporočilo, - imenujejo sporočevalca in naslovnika ter sklepajo/predvidijo, kakšen bo naslovnikov odziv. - Berejo strokovna besedila s področja svojih dejavnosti dela: - besedila razumejo do te mere, da ga lahko natančno obnovijo in /ali se po njem ravna v delovnem postopku, - ločijo med knjižnimi in žargonskimi izrazi za svoja poklicna oz. delovna področja in jih znajo uporabljati v ustreznih okoliščinah. - Razumejo prebrana publicistična besedila in se do njih tudi kritično opredelijo, tako da raziskujejo/so pozorni na njihov skrito ozadje. - Opisujejo jezikovne, slogovne in pravopisne značilnosti besedil in utemeljujejo ustreznost njihove rabe. - Berejo krajša umetnostna besedila, opazujejo njihove jezikovne in slogovne značilnosti ter značilnosti	Udeleženci: - Berejo zahtevnejša uradna in javna besedila in jih poimenujejo glede na njihove vsebinske in oblikovne značilnosti. - Berejo publicistična besedila in: - opazujejo njihovo zgradbo ter - jezikovne značilnosti (uradovalni jezik, kalki). - Z razumevanjem berejo zahtevnejša strokovna besedila s svojega delovnega oz. poklicnega področja. - Opazujejo besedilo, ga analizirajo in opišejo: - jezikovno zvrst, - oblikoslovne lastnosti besed, - slog, - ogradbo besednih zvez in povedi, - logična razmerja med besedami, besednimi zvezami in stavki. - Pri delu z besedilom samostojno uporabljajo jezikovne priročnike. - Z razumevanjem in empatijo berejo umetnostna besedila in jih: - vodeno interpretirajo, - vrednotijo glede na svoje vrednote, stališča, izkušnje in znanje.

	čustveno opredelijo in jih vrednotijo v skladu s svojimi življenjskimi izkušnjami.	literarne vrste.	
Pisanje	Udeleženci: - Razumljivo in učinkovito pisno izrazijo svoje želje, potrebe, mnenja, izkušnje, nasvete, prepričanja, vrednote in sicer tako, da: - razvijajo logiko razvijanje teme in oblikovanja besedila, - določijo namen pisanja, - oblikujejo in zapišejo, pri tem skrbijo za ustaljeno rabo slovenščine, slovničnih in pravopisnih pravil ter čim boljše razumevanje napisanega, pridobijo povratno informacijo, oz. ponovno pregledajo zapisano in preverijo učinkovitost. - Svoje sporočilo pred dokončnim zapisom oblikujejo na konceptni papir – v obliki miselnega vzorca ali druge ponazoritve. - Besedilo zapišejo tudi na računalniku. - Uredijo pisno gradivo za učenje, odločanje. - Besedno sporočilo preoblikujejo v nebesedno in obratno.	Udeleženci: - Pišejo namenu, temi, sporočilu in naslovniku vsebinsko, oblikovno, jezikovno in - pravopisno ustrezna besedila. - Samostojno napišejo uradna, neuradna in javna besedila, ki se nanašajo na njihovo - vsakodnevno življenjsko in delovno okolje tudi z uporabi IKT. - Pri pisanju uporabijo ustrezno besedilno vrsto (uradno, neuradno, javno, zasebno) - glede na ugotovljene dejavnike sporazumevanja. - Samostojno napišejo strokovna besedila, ki so jih spoznali in usvojili pri dejavnosti - branja, tudi z uporabo IKT. - Analizirajo lastna besedila in jih, če je potrebno, ustrezno popravijo. Popravke - utemeljijo. - Izpolnijo raznovrstne obrazce tudi z uporabo IKT.	Udeleženci: - Samostojno tvorijo zahtevnejša uradna/neuradna in javna besedila, pri tem pa upoštevajo njihove vsebinske in oblikovne značilnosti. - Pišejo krajša publicistična besedila, namenjena objavi v lokalnem časopisu. - Pišejo zahtevnejša strokovna besedila za potrebe dejavnosti, dela/delovnega procesa oz. svojega poklicnega področja. - Pri pisanju suvereno uporabljajo znanje o jezikovnih zvrsteh ter slovnične in pravopisne norme. - Analizirajo svoja besedila in jih ustrezno popravijo, pri tem samostojno uporabljajo jezikovne priročnike. - Iz besedil gradiva za učenje si izpišejo povzetke in si jih uredijo na način, ki podpira njihov način učenja, zapišejo tudi vire. - Pri pisanju upoštevajo znanje iz logike razvijanja teme in oblikovanja besedila.
Govorno sporazumevanje	Udeleženci: - Razumljivo in učinkovito izražajo svoje misli, želje, potrebe, nasvete tako da: - določijo namen govornega sporočila, - primerno oblikujejo informacijo in jo	Udeleženci: - Delujejo v različnih manj zahtevnih okoliščinah sporazumevanja, v katerih se izmenjujeta vlogi govorečega in ogovorjenega (sporočevalca/naslovnika).	Udeleženci: - Razumejo daljša poslušana oz. govorjena besedila, si zapišejo bistvene podatke in informacije za uporabo pri delu, učenju, prostočasnih aktivnostih.

	posredujejo tako, da podpira namen in vsebino ter upošteva poslušalca/naslovnika, - uporabljajo knjižni jezik vključno z upoštevanjem slovničnih pravil, s pravilno rabo besed, registra, tempa in neverbalnega sporazumevanja, - uporabljajo različne strategije presojanja učinkovitega sporazumevanja. - Aktivno poslušajo: - pozorno poslušajo, - določijo namen poslušanja n uporabljajo primerne strategije poslušanja, - pozorno opazujejo lastno razumevanje poslušanega besedila in prilagodijo strategije morebitnim težavam pri razumevanju, - povežejo slišane informacije z lastnim znanjem in nato še z na začetki določenim namenom poslušanja. - Znajo jasno, razločno in vljudno vprašati po (dodatnih) podatkih, informacijah in pojasnilih.	- Poznajo, spoštujejo in uporabljajo temeljna načela vljudnosti in spoštljivega odnosa do sogovornika v formalnih in neformalnih oblikah govornega sporazumevanja. - Presodijo vlogo in položaj sogovornika in svoj govorni položaj ter ustrezno prilagodijo način sporazumevanja. - Se opredelijo do sobesednikove neverbalne komunikacije in svoje mnenje utemeljijo. - Poznajo bonton telefoniranja in ga uporabljajo. - Poznajo in uporabljajo tehnike razreševanja konfliktnih situacij v različnih življenjskih okoliščinah. - Kritično opazujejo poslušana in gledana medijska sporočila.	- Predstavijo vnaprej pripravljeno temo na sestanku, v delovni skupini, krožku ... Pri govoru/govornem nastopu upoštevajo načela jasnosti, razumljivosti, ustreznosti in jezikovne pravilnosti. - Spoštujejo demokratična načela delovanja/sporazumevanja v skupini/timu. - Opazujejo svojo neverbalno komunikacijo, se do nje opredelijo in jo znajo prilagoditi, če je potrebno. - Poslušajo umetnostna besedila, jih doživljajo, vrednotijo in to izražajo v različnih okoliščinah (med prijatelji, v družini, v šoli ...).
--	--	---	---

Vseživljenjsko učenje

	1. raven	2. raven
Pretekle izkušnje z življenjem	Udeleženci: - sprejmejo zavestno odločitev, da zapustijo znano okolje in se prepusti novim izkušnjam - opišejo značilnosti, prednosti in pomanjkljivosti osebnega priložnostnega učenja pri svojem delu.	Udeleženci: - znajo poprejšnje učenje upoštevati pri novem učenju.
Stili učenja	Udeleženci: - sebe bo pripravljen videti tudi kot učenca, - prepoznajo in opišejo osebni stil učenja, - uporabijo pridobljeno znanje pri nadaljnjem učenju.	Udeleženci: - uporabijo pridobljeno znanje pri nadaljnjem učenju, - uporabljajo naučeno v novih situacijah, - so poučeni o procesih učenja, pomnjenja, motivacije, koncentracije ipd.
Načrtovanje učenja	Udeleženci: - določi učne cilje in poti, kako jih bo dosegel, usvojil nova znanja in okrepil že usvojena - pripravijo časovni načrt za izpeljavo učne naloge, v katerega vključijo potrebne informacije, navede zmožnosti in vire ter osebne ovire za učenje, - poznajo osnovne učne tehnike.	Udeleženci: - demonstrirajo uporabo informacij, veščin, tehnik in virov pri učni nalogi, - predstavijo dokaze o pridobljenem znanju.
Načrtovanje učenja	Udeleženci: - spremljajo doseganje ciljev učenja in ovrednotijo učne dosežke, - pojasnijo prednosti in pomanjkljivosti učenja pri izpeljani nalogi - zavedajo se rezultatov svojega učenja	Udeleženci: - pojasnijo prednosti in pomanjkljivosti učenja pri izpeljani nalogi.

Digitalna pismenost

	1. raven	2. raven
Avtomati, osebni računalnik in osnovna programska oprema	Udeleženci: - obvladajo avtomate v svojem okolju (bankomat, avtomat zdravstvenega zavarovanja), - poznajo osebni računalnik in uporabljajo računalnik v knjižnici, - uporabljajo žepni računalnik (kalkulator), - obvladajo uporabo mobilnega telefona.	Udeleženci: - poznajo osebni računalnik in osnovno programsko opremo, - uporabljajo okna, ikone, meniju in kazalce na monitorju, - pravilno zaustavijo sistem (izklopijo računalnik) po navodilih in razložijo možne posledice nepravilne zaustavitve.
Elektronska pošta in internet	Udeleženci: - poznajo možnosti za dostop do interneta in bistvene poti za iskanje informacij, - poznajo prednosti in nevarnosti uporabe interneta.	Udeleženci: - poiščejo svoj račun za dostop do elektronske pošte, se prijavijo v omrežja ter zapišejo osebna gesla, - berejo, odgovarjajo, pošiljajo in shranjujejo elektronska pisma s priponkami, - ustvarijo, uporabljajo in urejajo imenik z elektronskimi naslovi, - prikrmarijo do zelene spletne strani in pri tem uporabljajo iskalnik kot orodje za iskanje spletnih strani z želeno vsebino, - shranjujejo in razvrščajo spletne strani in naslove, - imajo osnovne informacije o tem kaj je spletna stran in kako se jo lahko pridobi, ureja in uporablja, s pomočjo interneta iščejo informacije, ki so pomembne za reševanje izbrane naloge v povezavi z delom.
Urejanje besedil in ravnanje z datotekami	Udeleženci: - poznajo osnove pisanja, urejanja ter shranjevanja besedil s pomočjo računalnika.	Udeleženci: - napišejo nov besedilni dokument, ga oblikujejo z osnovnimi oblikovalskimi ukazi in ga shranijo v novo mapo, - vnašajo nove elemente v besedila ali odstranijo

		iz njih, - natisnejo kopijo dokumenta, - opišejo naravo namiznega osebne računalnika in s primeri ponazorijo, kako deluje virtualna pisarna (koš, mape, nabiralnik, oddaja pošte), - uporabljajo mape za shranjevanje in razvrščanje, - shranjujejo podatke na različne medije (trdi disk, disketa, zgoščanka), - izvedejo novo nalogo in uporabijo pridobljena zmožnosti.
--	--	---

2.2.2 Vsebine programa

Predstavljene vsebine programa priporočamo, učitelji pa bodo izbirali med priporočenimi, odvisno od značilnosti posameznih udeležencev. Vsebine so opredeljene kot skupne in posebne vsebine. Skupne vsebine so enotne za vse programe Usposabljanja za življenjsko uspešnost in predstavljajo temeljni obseg za uresničevanje zastavljenih standardov. Tudi pri obravnavanju skupnih vsebin je pomembno, da se izbirajo teme in področja, ki so blizu konkretni skupini udeležencev.

Posebne vsebine so osrednje vsebine izobraževalnega programa in izhodišče za učiteljevo delo. Namenjene so določenemu programu in neposredno povezane s ciljno skupino. Izbrane so glede na življenjske okoliščine ciljne skupine, prilagojene udeležencem, da bi z njimi zadostili svojim potrebam po temeljnem znanju in spretnostih.

Skupne vsebine	Obseg
Osebna identiteta	- osebni podatki (starost, datum in kraj rojstva, stan, osebni dokumenti, državljanstvo) - poreklo (narodnost), - pozitivna samopodoba, - poklic, interesi, konjički, - videz, značaj, temperament, razpoloženja in čustvena stanja, počutje.
Družina in dom	- člani družine in odnosi med njimi, - družinska zakonodaja, - prazniki in družinske navade.
Osebna razmerja	- odnosi med ljudmi (moški-ženske, formalni-neformalni ...), - prijateljstvo.
Prosti čas	- pomen prostega časa in načrtovanje prostega časa, - konjički, zabava, obiski različnih prireditev, obisk knjižnice, - kino, gledališče, koncerti, radio, televizija, - šport in rekreacija, ples, - družabne igre, - počitnice, dopust.
Turizem	- države, dežele, mesta in znamenitosti, - orientacija, transport, namestitve, prenočevanje, - osebni dokumenti, prtljaga.
Telo in zdravje	- osebna higiena in kozmetika, - metode za razvijanje in ohranjanje spomina, - fizično in psihično počutje, bolezni, - varovanje in sistem zdravstvenega varstva, zdravstvene storitve, - prva pomoč, - tehnologija za lajšanje življenja ljudem s posebnimi potrebami.
Komunikacija in socialne veščine	- predstavitve in nastopi, - govorne spretnosti, - veščine vključevanja v družbo.
Ekonomika	- nakupi, moda in oblačila, cene in razprodaje, reklame, - mere, uteži, denar, načini plačevanja, različne storitve.

Hrana in pijača	- jedi in pijače, obedi, obroki, recepti, - restavracije, jedilni listi, naročanje, - zdrava/nezdrava prehrana - priprava hrane.
Javno življenje	- - javni napisi, reklame, pošta, telefon, banka, šola, carina, promet, policija, prva pomoč, bolnišnica, servisi, razne informacije, - - poznavanje inštitucij in društev v življenjskem okolju .
Kultura in družba	- vrste umetnosti, - zgodovinske in druge zanimivosti, - jezik, vera, prazniki, šege in navade, aktualni dogodki, življenjski standard.
Mediji in IKT	- radio, televizija, tisk, - uporaba računalnika, splet.
Naravno okolje	- ure, deli dneva, meseci, letni časi, koledar, - vreme, podnebje, dežele in pokrajine, - rastline in živali, - poseganje v naravo, ekologija - neposredno spoznavanje bližnjega življenjskega okolja.

Posebne vsebine	Obseg
Delo, zaposlitev	- delovno mesto, delovne okoliščine, zaslužek, davki, prispevki, - možnost za pridobitev dela ter brezposelnost.
Poklic, brezposelnost	- različni poklici in kvalifikacije zanje, iskanje zaposlitve, - možnosti denarne pomoči med brezposelnostjo za posameznika in družinske člane, ustrezne ustanove.
Socialna varnost	- dohodki, prejemki, stanovanje, premoženje, - viri in načini preživljanja (denarne pomoči),.
Učenje za potrebe vsakdanjega življenja	- vsakdanje učenje in vseživljenjsko učenje, - način zapisovanja, metode pomnjenja, - informacijsko-komunikacijska tehnologija za potrebe vsakdanjega življenja (npr. bankomat in drugi digitalni pripomočki).
Domače okolje	- aktivno vključevanje v vsakdanje aktivnosti.

2.2.3 Didaktično-metodična navodila za izpeljavo programa

Namen Usposabljanja za življenjsko uspešnost je povečanje samostojnosti in neodvisnosti udeležencev v različnih družbenih položajih, ki zahtevajo uporabo temeljnih zmožnosti. V program se prostovoljno vključujejo udeleženci s primanjkljaji na področju temeljnih zmožnosti. Vključevanje v program je mogoče:

- na lastno željo,
- na predlog vodje izobraževanja ali učitelja, ko presodita, da primanjkljaji v temeljnih spretnostih udeležencu povzročajo težave,
- na predlog tretje osebe v soglasju z udeležencem,
- na predlog lokalne skupnosti,
- invalidskih organizacij in društev, humanitarnih organizacij,
- centra za socialno delo, zavoda za zaposlovanje idr.

Zaradi posebne narave ciljne skupine in pogoste večkratne izključenost ter s tem povezanih težav imajo odrasli v tem programu možnost, da se v program vključijo več kot enkrat.

V programu ne gre zgolj za prenašanje znanja ali urjenje spretnosti, temveč za priložnost posameznika, da v konkretnem položaju izkusi dejavno vlogo pri ustvarjanju znanja in uporabi temeljnih spretnosti. V učnem procesu udeleženec sam, z učiteljem, z drugimi udeleženci in z drugimi sodelujočimi premisli, ovrednoti in posploši izkušnjo, ki si jo je pridobil. Tako udeleženec poleg dejstev in vsebine ponotranji tudi načela, postopke in tehnike, ki jih uporablja kritični mislec, pa tudi vrednote, načine in postopke ustvarjalnega učenja.

Zato se z didaktičnega vidika pred učitelje, snovalce in ustvarjalce učnega gradiva, postavljajo drugačne - zahtevnejše naloge, kot jih navadno prevzemajo v transmissijskih modelih učenja. Učitelji so moderatorji v učnem procesu, ki s svojim vedenjem in delovanjem udeleženca spodbujajo in jim pomagajo, da so dejavni pri učenju. Bolj kot na podajanje učnih vsebin se osredotočajo na spremljanje in opazovanje učenja udeležencev. Pomagajo jim pri načrtovanju, spremljanju in vrednotenju učnih ciljev, učenja in učnih dosežkov. Učitelj pomaga udeležencu pri uporabi usvojenega znanja in spretnosti v različnih situacijah.

Temeljna učna načela so:

Na udeleženca osredinjen učni proces

Izhodišče za načrtovanje in samo učenje so udeleženčeve učne potrebe in interesi, izraženi v pogovoru in v drugih oblikah komunikacije. Upošteva se udeleženčevo znanje, sposobnosti, pripravljenost za učenje in zunanje okoliščine, v katerih se uči. Udeleženec ves čas sodeluje pri načrtovanju, izpeljevanju in vrednotenju učenja, naloga učitelja pa je, da mu pomaga razporediti, povezati, premisliti in ovrednotiti posamezne stopnje učenja. Pri tem se postavi v vlogo aktivnega poslušalca in opazovalca, ki z različnimi vprašanji, pa tudi z napotki usmerja udeleženčevo premišljevanje in pozornost s problema in zahtev, ki jih ta postavlja pred udeleženca, na organizacijo in strukturo njegovega znanja in izkušenj, ki jih ima udeleženec z reševanjem podobnih problemov - ter spodbuja metakognitivne procese pri udeležencu, kot so: opazovanje in definiranje problema s svojimi besedami, razmišljanje o strategijah in načinih razrešitve problema, iskanje in uporaba virov (npr. čas), vrednotenje rešitve.

Povezanost učnih vsebin z življenjem udeležencev in načelo učiteljevega vživljanja v življenje in kulturo udeležencev

Za uresničevanje ciljev programa učitelji izbirajo vsebine, za katere je pomembno, da izhajajo iz vlog in življenjskih položajev, ki jih imajo udeleženci kot družinski člani, delavci in državljani. Iz njihovega okolja je mogoče izbirati vsebine, ki jih udeleženci zaradi poznavanja/bližine lažje umestijo med pridobljeno znanje in pri katerih prepoznajo praktično uporabnost naučenega. To učiteljem omogoča, da poiščejo ustrezne življenjske primere, s katerimi se udeleženci lahko identificirajo ali jih prepoznajo kot resnične. Udeleženci spoznajo, da je učenje sredstvo za reševanje problemov. Učenje dobi smisel. Učitelji morajo torej spoznati kulturo, vrednote, interese, potrebe in strukturo življenja, ki ga živijo udeleženci. Pri tem lahko uporabijo različne metode in tehnike, ki jim to omogočijo: npr. osebni pogovor z udeležencem, predstavitev ali kratko avtobiografijo udeležencev, občasno sodelovanje drugih članov družine ali skupnosti, v kateri živi udeleženec, na srečanjih, prireditvah ali skupnih akcijah, seznanjanje z dediščino, ljudskim in umetnostnim izročilom kulture, ki ji pripada udeleženec, pridobivanje objektivnih podatkov o okolju in razmerah, v katerih živijo udeleženci in podobno.

Tako delo omogoča učiteljem, da prepoznajo posamezne udeležence kot odrasle in celostne osebnosti in z njimi ustvarijo enakovreden in na humanističnih vrednotah zasnovan medosebni odnos, udeleženci pa se v programu osebno celostno izrazijo in delujejo kot odrasli, samostojni ljudje.

Načelo integrativnosti učnih vsebin, učnih metod in učnega gradiva

Ravnanje po tem načelu udeležencu omogoča, da spozna funkcijsko zvezo med posameznimi temeljnimi spretnostmi in jih celostno uporabi v različnih okoliščinah. Ustvari se tudi priložnost, da predmet in probleme, ki jih rešuje, opazuje z vidika različnih razlag in jih poskuša rešiti na različne načine. Tako si kritično izoblikuje svoj pogled na različne pojave, pa tudi na svoje načine reševanja problemov in svoj slog učenja. Pri tem je posebno učinkovito projektno učenje, pri katerem si udeleženec ali skupina udeležencev izbere področje ali predmet učnega projekta, izdelava načrt, izvede in ovrednoti delo in učenje, ki so ga ob tem opravili. Učitelji načelo uresničijo tako, da poleg poudarjenih vsebin, npr. uporabe osebnega računalnika, obravnavajo integralne probleme - npr. pisanje prošnje na računalnik, in jih vzporedno ob problemih, povezanih z računalništvom, opozarjajo tudi na druge prvine pismenosti, npr. vsebinska, oblikovna in pravopisna korektnost prošnje. Pri tem lahko uporabljajo različne metode učenja, pri katerih udeleženci rešujejo probleme enkrat individualno, drugi v dvojicah ali majhnih skupinah, primerjajo različne posamezne in skupinske rešitve ter se ob tem naučijo predstavljati, zastopati in zagovarjati svoje mnenje, ob tem pozorno poslušati druge in se kritično odzivati. Spodbujanje komunikacije in interakcij med udeleženci pripomore k večji povezanosti v skupini, spodbuja udeležence in jim daje dobre neposredne izkušnje s timskim delom.

Načelo individualizacije učenja in kontinuiranega spremljanja napredovanja

Program je zasnovan tako, da od učiteljev zahteva pomoč udeležencem pri izdelavi osebnega učnega načrta, ki zajema opredelitev osebnih učnih ciljev, nalog in korakov, ki jih bo udeleženec opravil na poti do cilja, okvirno opredelitev časovnih rokov za izpeljavo posameznih učnih korakov ter oblik in časovnih intervalov preverjanja znanja in vrednotenja učnega procesa. Pri neposrednem stiku z udeleženci učitelji sodelujejo z udeležencem pri načrtovanju in vrednotenju napredovanja po učnem načrtu in pri morebitni modifikaciji učnega načrta. V tem dialogu učitelj poudarja predvsem napredovanje posameznika in usmerja njegovo pozornost na primerjavo njegovega znanja pred začetkom izobraževanja z novim znanjem in stopnjo neodvisnosti, ki jo je udeleženec že dosegel. Hkrati pa ga spodbuja k nadaljnjemu učenju in definiranju novih učnih ciljev. Pri vrednotenju napredka spodbuja udeleženca, naj sam izrazi svoje mnenje o napredovanju, učitelj pa to kasneje upošteva kot enakovreden element evalvacije. Tako postajajo udeleženci samostojnejši in odgovornejši za svoje učenje.

Načelo izbirnosti

To načelo zadeva predvsem možnost izbire učnih vsebin, ob katerih si udeleženci izboljšujejo svoje temeljne spretnosti. Načelo izbirnosti je najtesneje povezano z načelom življenjske bližine, saj predvideva, da poteka učenje ob vsebinah, ki jih izberejo udeleženci programa, ker so zanje zanimive in/ali so pomembne za njihovo življenje. Udeleženci lahko izbirajo med sicer predpisanimi učnimi vsebinami, ki pa so v programu ravno zaradi tega zelo široko in splošno opredeljene, npr. Družina in dom, Telo in zdravje, Domača ekonomika, Kultura in družba. Izbirnost je tako omogočena na eni strani med predpisanimi področji, na drugi pa tudi pri konkretizaciji učne vsebine ali izbiri problema in problemskega položaja. Učenje bo zasnovano na problemih, ki so za udeležence pomembni in aktualni tudi glede pridobivanja znanja in temeljnih spretnosti, ki so potrebne za uspešno reševanje problema.

Učenje v učnih projektih

Opisana načela se združujejo pri učenju v učnih projektih. V tem programu gre lahko za kratke učne projekte, ki jih skupina izpelje na enem ali dveh učnih srečanjih, lahko pa si že na začetku izbere učni projekt, ki ga bo uresničevala na več učnih srečanjih, tako da bo pri posameznem učnem srečanju obravnavala eno od nalog, ki si jih bo zadala z učnim projektom. Pri projektnem učenju je pomembno, da si skupina izbere zanj pomemben življenjski problem, in ga obravnava iz različnih zornih kotov. Pri tem mora biti učitelj pozoren predvsem na postavljanje učnih ciljev. Paziti mora, da so v njem obravnavane različne prvine pismenosti, vse temeljne spretnosti in da je upoštevana večina standardov. Projektno učenje udeležencem omogoča, da se povezujejo z

različnimi posamezniki in institucijami v okolju, s katerimi lahko sodelujejo različno - npr. pri pridobivanju informacij o okolju, ali tako, da skupaj izpeljujejo katerega od projektov.

2.2.4 Učno gradivo

Učno gradivo so lahko:

- vnaprej pripravljeno učno gradivo, ki ga pripravi učitelj sam,
- tiskano gradivo iz življenjskega okolja udeležencev (časniki, revije, reklame), ki je povezano z vsebinami in standardi programa,
- gradivo, ki ga pripravijo udeleženci (brošure o lokalnem okolju, znamenitostih, pomembnih osebnostih, stari zemljevidi, navodila, razni avtohtoni recepti ...).

Učitelji sami izbirajo učno gradivo za uporabo pri izobraževanju. Pri izbiri in izdelavi učnega gradiva je treba upoštevati naslednja merila: - obsegati morajo v programu zajete vsebine,

- ustrezati morajo sodobnim didaktičnim načelom,
- didaktično in metodično morajo biti usklajena s temeljnimi cilji programa.

2.2.5 Posebno znanje izvajalcev programa

Učitelji si morajo za izvajanje programa UŽU MK pridobiti posebna andragoška znanja kot so: poznati morajo teoretske temelje in modele za delo z ranljivimi skupinami odraslih, sodobne andragoške pristope za delo z ranljivimi skupinami odraslih, ter razvoj temeljnih zmožnosti za življenjsko uspešnost. Posebej pomembno pa je, da so usposobljeni za izvajanje programa UŽU MK, in sicer s tem da dobro poznajo posebnosti ciljne skupine in njene potrebe ter dejanske potrebe lokalnega okolja. Ta znanja si lahko pridobijo v posebnem programu Temeljno usposabljanja učiteljev v programu UŽU MK.

Poleg teh znanj so pogoj za delo v tem programu tudi specialna rehabilitacijska in defektološka znanja. za Izobraževanje izvajata specialni in rehabilitacijski pedagog oz. defektolog¹ in učitelj istočasno (v primeru, da je v skupino vključena gluha ali naglušna oz. slepa ali slabovidna oseba, organizator izobraževanja poskrbi za defektologa ustrezne usmeritve).

Učitelji v programu UŽU MK dokazujejo svoje znanje in usposobljenost za delo s ciljno skupini programa z obnavljanjem licence vsakih 5 let. Postopke, merila in pogoje za obnavljanje licence postavi ACS v sodelovanju z MŠŠ.

2.2.6 Javna veljavnost programa

Listina, ki jo pridobijo udeleženci, je javno veljavna

2.2.7 Sestavljavci programa

Prvotni program UŽU - Moj korak sta sestavili dr. Livija Knaflič (Andragoški center Slovenije, Ljubljana) in mag. Lidija Kastelic (Pedagoška fakulteta, Ljubljana). Kot osnova je uporabljeno gradivo programa UŽU - Most do izobrazbe iz leta 2002, ki so ga pripravile: dr. Livija Knaflič, Natalija Žalec, spec. in Sonja Klemenčič, prof. (vse: Andragoški center Slovenije, Ljubljana).

Prenovo programa so opravili sodelavci Andragoškega centra Slovenije: dr. Petra Javrh, mag. Estera Možina, Manuel Kuran. Pri prenovi so sodelovali tudi izbrani učitelji praktiki.

3. PRILOGA

3.1 Zbirna mapa udeleženca

Zbirna mapa udeleženca ima te obvezne sestavine:

Osebni podatki udeleženca

Ime in priimek

Datum in kraj rojstva

Naslov bivališča

Izobrazba

Starost

Državljanstvo

Status (zaposlen, brezposeln)

Podjetje

Število let delovnih izkušenj

Življenjepis udeleženca

Dokazila

Dokazila, ki jih udeleženec uveljavlja ob vstopu v program z namenom priznavanja vsebin oz. z namenom analize učnih potreb udeleženca.

Osebni izobraževalni načrt

obsega učne cilje, konkreten časovni načrt ter podatke o znanju, interesih in pričakovanjih udeleženca ob vključitvi v program.

Dokumentacija usposabljanja

Obsega izdelke in gradiva, ki jih izdelata udeleženec, samoevalvacijski vprašalnik udeleženca o učnih dosežkih posameznega vsebinskega sklopa v okviru programa, evalvacijski vprašalnik učitelja in zunanjih sodelavcev, strokovnjakov in drugih o udeleženčevem delu, o učnih dosežkih posameznega vsebinskega sklopa v okviru programa, ki vsebuje tudi povratno informacijo o uspešnosti kandidata ter napotke za delo naprej, mnenje udeleženca (opažanje in refleksij a) o procesu usposabljanja.

Ocena učitelja o doseganju standardov temeljnih zmožnosti

3.2 Evalvacija programa

Evalvacija programa je stalna strokovna naloga izbrane strokovne organizacije, ki je s svojimi strokovnimi in raziskovalnimi zmogljivostmi ter vsebino dela pristojna za opravljanje evalvacije. Metoda evalvacije bo izhajala iz strokovne presoje evalvacijskih ciljev ter bo usmerjena v kvalitativne analize, ki so uveljavljene v izobraževanju. Pri izpeljavi programa bo potekala tudi sprotna notranja evalvacija učnih dosežkov, ki jo opravljajo udeleženci.

Vsebina evalvacije

Cilji izobraževalnega programa

- Ali program zadošča potrebam, zaradi katerih je nastal?
- Ali zagotavlja uresničevanje zastavljenih ciljev izobraževalnega programa in koliko?

Ciljna skupina

- Ali vsebina programa ustreza potrebam, poprejšnjemu znanju in izkušnjam ciljne skupine?

Trajanje

- Ali je trajanje programa ustrezno glede na vsebino in organizacijo izpeljave programa?
- Ali sta trajanje in časovna razporeditev posameznih enot ustrezna?

Pogoji za vpis, napredovanje in dokončanje programa

- Ali so pogoji za vpis v program ustrezno opredeljeni?
- Ali so merila za presojo potrebe po vpisu v program primerni?
- Ali so pogoji za dokončanje programa ustrezno opredeljeni?

Organizacija izobraževanja

- Ali je organizacija izpeljave ustrezna?
- Ali bi bile pod določenimi pogoji učinkovite tudi nekatere druge oblike izpeljave?

Standardi znanja

- Ali so standardi znanja ustrezno opredeljeni glede na cilje programa?
- Ali so standardi znanja dovolj natančno opredeljeni? Vsebine
- Ali vsebine ustrezajo doseganju opredeljenih ciljev izobraževalnega programa?
- Ali predlagane vsebine ustrezajo in omogočajo doseganje opredeljenih standardov znanja?
- Ali so vsebine dovolj privlačne in zanimive za udeležence?

Učbeniki in učno gradivo

- Ali predvidena merila za izbiro učbenikov in učnega gradiva zadoščajo učiteljem pri izbiri?
- Ali bi bilo dobro, da bi za doseganje skupnih standardov obstajal temeljni učbenik ali temeljno gradivo?

Posebno znanje izvajalcev programa

- Ali so pogoji, določeni za izvajalce programa, ustrezni?

Subjekti evalvacije

Predlagamo, da pri evalvaciji sodelujejo: udeleženci programa, učitelji, vodje izobraževanja, drugi strokovnjaki.

Izbira merilnih pripomočkov

Predlagamo, da se pripravijo tile merilni pripomočki: vprašalnik za udeležence, vprašalnik za učitelje (vodeni intervju), opomnik za poročilo strokovnjakov.

Časovni načrt poteka evalvacije

Predlagamo, da se program evalvira: ob prvi izpeljavi programa, ki jo opravi vsak učitelj, vsaka tri leta po prvi izpeljavi.